

УДК 122/129

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.4.7>**Кадієвська Ірина Аркадіївна**

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії, політології, психології та права
Одеської державної академії будівництва та архітектури
вул. Дідріхсона, 4, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-3134-8574

Врайт Галина Яківна

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-3258-9705

ВОРОЖІСТЬ ЯК МОРАЛЬНА ВАДА ТА ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У статті здійснюється аналіз ворожості як моральної вади та глобальної проблеми сучасності. Стверджується, що в сучасному суспільстві спостерігається бурхливий розвиток проявів ворожості, гніву та агресії. Це обумовлене як об'єктивними зовнішніми факторами нашої реальності, які пов'язані з останніми подіями як в Україні, так і в усьому світі, а саме COVID 19 та воєнними подіями, які наразі вже називають Третьою світовою війною, так і з тим, що ворожість є споконвічно вкоріненою в самій природі людини. Саме тут актуальною є філософська проблема свободи нашого вибору. Наше суб'єктивне щастя багато в чому залежить від світогляду та світосприйняття, які передбачають добре чи зле ставлення один до одного, до суспільства та до всього навколишнього світу. Антигуманізм чи гуманізм можна вважати тим отруйним чи родючим ґрунтом, на якому будуть рости всі наші життєві провали чи досягнення. Психологічні ресурси здатні душевно наповнювати та підтримувати людей у найважчих умовах пов'язані з моральними якостями. Народження таких ресурсів з'являються у процесі доброзичливої взаємодії людей у всіх сферах життя. По суті, всі ми один для одного можемо бути джерелами дорогоцінних психологічних ресурсів.

До внутрішніх факторів розвитку ворожості ми відносимо гординю та самість, які спричиняють високомірність та зневагу до інших людей. Важливими факторами також можна вважати численні застарілі образи та знущання. Але варто усвідомлювати, що чим би не була викликана ворожість, вона завжди є шкідливою та руйнівною як для оточуючих так й для самої людини.

Поняття ворожість означає орієнтацію людини на агресію та нанесення шкоди оточуючим. Ворожість може формуватись в процесі засвоєння людиною шкідливих соціальних установок та стереотипів. Вважаємо, що це просто шкідлива звичка. В результаті подібної соціалізації ворожість може перетворюватись на стійку рису характеру людини. Отже саме ідеологічні настанови суспільства сприяють або навпаки придушують розвиток ворожості в суспільстві.

Вважаємо, що гуманізм – це єдино прийнятне морально-психологічне поле, на якому можуть обговорюватися і вирішуватись всі політичні розбіжності та конфлікти. Духовне ядро гуманізму як соціальної сили як колективного світогляду має бути моральною суспільною силою.

Ключові слова: ворожість, глобальні проблеми, моральні вади, соціальна свідомість, гуманізм.

Вступ. Останнім часом українське суспільство переживає тяжкі випробування. В майбутньому науковцям ще доведеться проводити ретельний розгорнутий аналіз драматичних подій першої половини XXI століття в Україні. Але вже сьогодні ми гарно усвідомлюємо

та розуміємо, що насправді відбулось поєднання, взаємопроникнення та злиття глобальних та локальних проблем. Із початком Світової Пандемії COVID-19 наша країна опинилась у вирії економічної та духовної кризи. Стрімке зростання безробіття та тривалі вимушені карантинні заходи спричинили різке погіршення здоров'я та настрою нашого населення. В 2020 році помітно загострились та підсилились різноманітні психологічні розлади, серед яких слід особливо виділити: неврози, депресії, СЕВ тощо. На превеликий жаль у лютому 2022 р. в Україні почалась війна, яка назавжди змінила історію та розділила час на дві половини: до та після початку воєнних дій. Незважаючи на драматичні та страшні події, багатонаціональний народ України постійно проявляє мужність та незламність, демонструючи всьому світу власну гідність та духовну силу. Однак виснажений тривалими негодами та трагедіями спочатку пандемії, а потім війни, наш народ глибоко страждає як від фізичних, так й від психологічних недуг.

Гнітюча атмосфера війни досить швидко наповнила суспільну свідомість страшними образами втрат, болю, розчарування та безнадії. Тому є цілком зрозумілим, що в таких умовах особливо складно зберігати віру, надію, любов та інші моральні цінності. У таких нестабільних умовах люди зазнають постійних стресів, втрачаючи здатність з ними самотійно справлятися. І незважаючи на те, що адаптивність до стресів індивідуальна, всі люди однаково потребують внутрішніх духовних ресурсів, що підвищують фізичну та психічну стійкість організму. Не всі розуміють природу і значення духовних ресурсів, проте на інтуїтивному рівні кожен відчуває, чи достатньо в нього сил для боротьби з випробуваннями чи ні? І звичайно часто йдеться не про фізичну, а про духовну силу, або як ми звикли говорити – силу духу. Радість, щастя, доброта, схвалення і любов – це величезний духовний ресурс, який знаходиться всередині нас. Всі ми хочемо жити повним життям, а не просто купувати товари та послуги в атмосфері ворожості, байдужості та відчуження. Людство вже досить давно виявило свої явні та приховані мотиви, спонукання, бажання та потреби. Саме тому світова культура є такою багатого, захоплюючою та різноманітною.

Поняття ворожість означає орієнтацію людини на агресію та нанесення шкоди оточуючим. Ворожість може формуватись в процесі засвоєння людиною шкідливих соціальних установок та стереотипів. Вважаємо, що це просто шкідлива звичка. В результаті подібної соціалізації ворожість може перетворюватись на стійку рису характеру людини. **Мета та завдання статті.** Метою статті є аналіз ворожості як моральної вади та глобальної проблеми сучасності.

Виклад основного матеріалу. Наскрізним лейтмотивом нашого сьогодення можна вважати бурхливий розвиток проявів ворожості, гніву та агресії. З одного боку зростання проявів ворожості обумовлене об'єктивними зовнішніми факторами нашої реальності. Але з іншого боку в контексті діалектики добра та зла ворожість є споконвічно вкоріненою в самій природі людини. В кожного з нас є величезний потенціал розвитку як позитивних моральних якостей, так й моральних вад. В духовній сфері людини одночасно живуть любов та ненависть, злість та доброта, ворожість та доброзичливість. Актуальною філософською проблемою є свобода нашого вибору. А саме персональне рішення кожного з нас: яким шляхом (добра чи зла) йти? Які моральні якості розвивати? Яким чином поводити себе в суспільстві? Як ставитись до інших людей? тощо. Кожного дня ми впливаємо на себе та інших на рівні слів, почуттів, поведінки та думок. Яку роль у житті суспільства відіграють моральні якості і чим загрожує поширення тотальної аморальності? У чому сенс доброзичливості, щирості, турботи, привітності та гостинності, бажання радіти не лише за власні успіхи, а й за досягнення інших людей? Численні соціальні стереотипи та установки переконують людей в тому, що вигідно бути жорстокими та холоднокривними хижакми, нікому не довіряти, вчитися відмовляти і якомога щільніше зачиняти двері, щоб ні з ким ділитися своїм матеріальним або навіть емоційним благополуччям. Однак хочу наголосити на тому, що наше суб'єктивне щастя багато в чому залежить від світогляду та світосприйняття, які передбачають добре чи зле ставлення один до одного, до суспільства та до всього навколишнього світу. Звичайно, гуманізм теж не є панацеєю від життєвих негараздів і незадоволеності. Проте антигуманізм чи гуманізм можна вважати тим отруйним чи родючим ґрунтом, на якому будуть рости всі наші життєві провали чи

досягнення. І якщо ґрунт отруєний тотальним цинізмом, байдужістю та недовірою нашому суспільству від цього буде лише гірше. Мабуть, саме це зараз і відбувається в нашій країні. Найпотужніші, перевірені психологічні ресурси здатні душевно наповнювати та підтримувати людей у найважчих умовах пов'язані з моральними якостями. І якщо говорити про народження таких ресурсів, можна стверджувати, що вони з'являються у процесі доброзичливої взаємодії людей у всіх сферах життя. По суті, всі ми один для одного можемо бути джерелами дорогоцінних психологічних ресурсів.

Якщо говорити про внутрішні фактори розвитку ворожості, до них можна віднести такі як: гордіня та самість, які спричиняють високомірність та зневагу до інших людей. Принципово важливими факторами також можна вважати численні застарілі образи та знущання. Але варто усвідомлювати, що чим би не була викликана ворожість, вона завжди є шкідливою та руйнівною як для оточуючих так й для самої людини. Добро та зло пронизують не тільки зовнішній світ соціального буття, але й внутрішній духовний світ людини. Варто зазначити, що однією із найтяжчих моральних вад людини є гнів та ворожість.

Вважаємо, що стрімке розповсюдження злісті, ненависті, агресії та ворожості в суспільстві можна віднести до глобальних проблем сучасного світу. Гнів із релігійної точки зору взмозі повністю затьмарити розум людини та перевести її до звірячого стану. Відношення гніву, це відношення ворожості, неприйняття, заперечення та бажання силовими засобами відстояти свою позицію. Із християнської точки зору гнів є смертельним гріхом, оскільки він зводить нанівець внутрішнє духовне життя людини, її спілкування із Всевишнім. Із цієї точки зору прояви гніву, це перш за все свідоцтво духовного безсилля, того, що в людини не вистачає справжньої духовної опори на Бога. Це свідоцтво того, що в людини не вистачає доброти, терпіння, любові та здатності від щирого серця прощати оточуючих людей. Гнів можна назвати агресивною образою, агресивним засудженням та гордінею. Гнів зазвичай приховує в собі мстивість та злопам'ятство. Таким чином можна переконливо стверджувати, що в основі гніву лежить злість, яка за своєю суттю протилежна доброті та любові. Із релігійної точки зору прояви гніву можна порівняти із енергетичним вбивством, коли руйнівний заряд негативної енергії вражає людину. Це безпосереднє порушення заповіді «не вбий». Теологи та богослови, що є знавцями із цих проблем порівнюють гнів, агресію та ворожість із страшним вогнем. Зокрема священники зазначають, що якщо людина не буде чинити опір цьому вогню, то він знищить не тільки оточуючих, але й саму людину у стані гніву. Із психологічної точки зору гнів є надзвичайно сильним психологічним потрясінням.

Поняття ворожість означає орієнтацію людини на агресію та нанесення шкоди оточуючим. Ворожість може формуватись в процесі засвоєння людиною шкідливих соціальних установок та стереотипів. Вважаємо, що це просто шкідлива звичка. В результаті подібної соціалізації ворожість може перетворюватись на стійку рису характеру людини. На превеликий жаль в процесі свого розвитку в соціумі, людини може дійти висновку та повірити, що світ є небезпечним, несправедливим та злим. Що світ несе загрозу та для того, щоб вижити необхідно проявляти ненависть, гнів, ворожість та агресію до оточуючих. Саме така глибоко антигуманна модель поведінки, на думку багатьох людей є найбільш ефективною. В результаті поступово формується цілий комплекс негативних переконань, поглядів, установок та емоцій, які в кінцевому рахунку і є ворожістю. Таким чином, ворожість являє собою тривале негативне сприйняття оточуючих людей та навколишнього світу. В свою чергу гнів, це негативний емоційний спалах, що виражається у невдоволенні тим чи іншим явищем дійсності. Агресія, це мотивована деструктивна поведінка із наміром нанести шкоду іншій людині, чи самому собі. Як можна побачити із наведених визначень, ці поняття дають чітку уяву про змістові нюанси та тонкощі у розумінні гніву, ворожості та агресії.

До найважливіших соціальних чинників, які визначають стан і характер розвитку суспільної свідомості, належить духовність. Невипадково всі справжні духовні цінності, сприяють гармонійному розвитку людської свідомості. Духовність є провідною умовою існування особистості.

Вважаємо, що в сучасному суспільстві саме духовність є однією з ключових умов виживання людства. Від того, як ми будемо розпоряджатись духовними ресурсами, залежать наші спільні подальші перспективи.

Деякі сучасні дослідники пишуть про трансформацію найвищих духовних цінностей гуманізму, любові, добра, істини, краси, свободи та справедливості. В результаті відбувається переродження справжньої духовності на квазідуховність. Вищі духовні цінності в різних культурах і в різні епохи сприймалися як неперехідні суспільно значущі абсолюти. Не лише у сучасному мистецтві, а й у науці постійно поширюються уявлення відносності та суб'єктивності вищих духовних цінностей.

Суб'єктивізація загальнолюдської моралі неминуче призводить до невизначеності, багатозначності змісту моральних цінностей, у результаті духовні цінності не можуть ефективно виконувати функцію особистісних орієнтирів, визначаючих стратегію людської поведінки.

У сучасних умовах нам все складніше стає використовувати духовні цінності як зразок, що дозволяє відрізнити справжнє від уявного. Ослаблення, а тим більше розрив людини з вищими духовними цінностями сьогодні призводить до різних форм деформації свідомості, придушує віру і силу духу.

Криза духовності в сучасному суспільстві не є чимось абстрактним, вона проявляється у всіх аспектах життєдіяльності людини. Для людини духовні потреби є об'єктивною необхідністю. Особливим видом духовної діяльності є поширення духовних цінностей у контексті «добра і зла», «істини чи брехні», «прекрасного чи потворного», «справедливого чи несправедливого». Особлива роль тут належить установам науки, культури, систем освіти та виховання. Задоволення духовних потреб може бути стихійним чи цілеспрямованим. Свідоме споживання справжніх духовних цінностей – пізнавальних, художніх, моральних та інших. – постає як цілеспрямоване творення і збагачення духовного світу людей. Зниження духовного рівня культури веде до деградації всіх сфер життя, супроводжуючись стрімким збільшенням кількості носіїв ворожості. Гуманістична ідеологія є основою ключових методів гуманістичної філософії. Вона виступає не тільки вченням про ідеї, вона є набагато більш глобальним явищем соціального життя. До ідеології слід віднести також ідеологічні інститути та організації, які розробляють та впроваджують ідеологічні знання та цінності у суспільну свідомість. Ідеологію можна також визначити як систему знань та цінностей, що лежать в основі становлення, розвитку та формування суспільства. Протягом багатьох тисячоліть ідеологічні знання та цінності виявлялися у міфах, релігії, філософії та інших вченнях. Найважливішою характеристикою ідеології можна вважати те, що вона завжди пропонує цілісну картину світу, акцентуючи увагу на місце та роль людини у цьому світі. Ідеологія здатна мобілізувати активні дії для здійснення поставленої мети. Як систематизоване вчення, що служить поставленим завданням, ідеологія є єдиним цілим, пронизаним загальною ідеєю. Ідеологічні ідеї та цінності у всі часи об'єднували, інтегрували індивідів навколо певних завдань та цілей, створюючи ідеологічний механізм взаємозв'язку. Різноманітні форми соціалізації гуманізму дозволяють йому входити у суспільне та культурне життя країни, в тому числі і в ідеологічне. Це може реалізуватися як програми освіти та виховання, у вигляді правозахисної діяльності, що відстоює принципи свободи совісті та переконань, свободи думки і слова, плюралізму політичних ідеологій, нарешті, як моральна сила суспільства, що заважає державі чи іншим соціальним силам стикати суспільство на шлях насильства, моральної деградації, корупції та масових злочинів. Гуманізм поділяє та підтримує такі політичні цінності, як свобода, правова держава та верховенство закону, демократія, соціальна справедливість, право участі громадян у всіх сферах політичного життя, політичний плюралізм. Справедлива, демократична та правова держава – це одна з фундаментальних гуманістичних цінностей людини та суспільства. Гуманізм – це єдино прийнятне морально-психологічне поле, на якому можуть обговорюватися і вирішуватись всі політичні розбіжності та конфлікти. Духовне ядро гуманізму як соціальної сили як колективного світогляду має бути моральною суспільною силою.

Висновки. 1. В сучасному суспільстві спостерігається бурхливий розвиток проявів ворожості, гніву та агресії, що обумовлене як об'єктивними зовнішніми факторами нашої реальності (COVID 19 та воєнними подіями «Третьою світовою війною») так і з тим, що ворожість є споконвічно вкоріненою в самій природі людини. 2. До внутрішніх факторів розвитку ворожості ми відносимо гординю та самість, які спричиняють високомірність та зневагу до інших людей. 3. Важливими факторами також можна вважати численні застарілі образи та знуцання. Але варто усвідомлювати, що чим би не була викликана ворожість, вона завжди є шкідливою та руйнівною як для оточуючих так й для самої людини. 4. Поняття ворожість означає орієнтацію людини на агресію та нанесення шкоди оточуючим. 5. Ворожість може формуватись в процесі засвоєння людиною шкідливих соціальних установок та стереотипів, це шкідлива звичка. В результаті подібної соціалізації ворожість може перетворюватись на стійку рису характеру людини. Отже саме ідеологічні настанови суспільства сприяють або навпаки придушують розвиток ворожості в суспільстві. 6. Гуманізм – це єдино прийнятне морально-психологічне поле, на якому можуть обговорюватися і вирішуватись всі політичні розбіжності та конфлікти. Духовне ядро гуманізму як соціальної сили як колективного світогляду має бути моральною суспільною силою.

Kadievskaya Irina Arkadiivna

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Head of the Department of Philosophy, Political Science, Psychology and Law
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
4, Didrikhsona Str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3134-8574

Wright Halyna Yakivna

Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of Socio-Cultural Activity
SI «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»
26, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3258-9705>

HOSTILITY AS A MORAL DEFECT AND A GLOBAL PROBLEM OF MODERNITY

The article analyses hostility as a moral defect and a global problem of our time. It is claimed that in modern society there is a rapid development of manifestations of hostility, anger and aggression. This is due to both objective external factors of our reality, which are related to the latest events both in Ukraine and around the world, namely, COVID 19 and military events, which are currently already called the Third World War, and the fact that hostility is originally rooted in the very nature of man. It is here that the philosophical problem of our freedom of choice is relevant. Our subjective happiness largely depends on our worldview and worldview, which include good or bad attitudes toward each other, society, and the world around us. Anti-humanism or humanism can be considered the poisonous or fertile soil on which all our failures and achievements in life will grow. Psychological resources capable of mentally filling and supporting people in the most difficult conditions are associated with moral qualities. The birth of such resources appears in the process of benevolent interaction of people in all spheres of life. In fact, we can all be sources of precious psychological resources for each other.

Among the internal factors of the development of hostility, we include pride and selfishness, which cause arrogance and contempt for other people. Many outdated insults and abuses can also be considered important factors. But it is worth realizing that no matter what caused hostility, it is always harmful and destructive both for others and for the person himself.

The concept of hostility means a person's orientation towards aggression and harming others. Hostility can be formed in the process of a person's assimilation of harmful social attitudes

and stereotypes. We believe that this is just a bad habit. As a result of such socialization, hostility can turn into a permanent feature of a person's character. Therefore, it is the ideological guidelines of society that promote or, on the contrary, suppress the development of hostility in society.

We believe that humanism is the only acceptable moral and psychological field on which all political differences and conflicts can be discussed and resolved. The spiritual core of humanism as a social force as a collective worldview must be a moral social force.

Key words: *hostility, global problems, moral defects, social consciousness, humanism.*